

Яроцька Г. С.
*доктор філологічних наук,
завідувачка кафедри нових медіа та медіадизайну,
факультет журналістики, реклами та видавничої справи,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

Лінгвістичні та мовні конфлікти в українському лінгвосоціальному просторі

Виникнення інтернету та інтернет-комунікації створило нові можливості для вивчення лінгвістичних конфліктів, які розпочиналися в соціальних мережах, а потім переходили в медіапростір і поширювалися ЗМІ. Мовні конфлікти стають гібридними, лінгвістичні конфлікти стають глобальними, адже глобалізація в ХХІ столітті охопила усі найважливіші сфери життя людини, включаючи й комунікативну. Саме тому ми зосередимося на українському вимірі глобальних лінгвістичних конфліктів та розглянемо їх у контексті соціальних комунікативних процесів. У науковій літературі в перше десятиріччя третього тисячоліття вже з'явилися роботи глобалізаційної тематики, присвячені загальним мовним проблемам у контексті світових об'єднувальних процесів [2; 4; 5; 6; 7] та дослідження етноспецифіки мовних і лінгвістичних конфліктів [1; 8].

Якщо раніше конфліктологія розглядалась як розділ психології або соціології, то сьогодні ми маємо право говорити про появу окремої галузі знань — лінгвістичної конфліктології, або лінгвоконфліктології, яка вивчає мовні та лінгвістичні конфлікти. Отже, лінгвоконфліктологія — розділ соціолінгвістики, який вивчає типи мовних та лінгвістичних конфліктів, засоби їх попередження і нейтралізації, а також конструктивні методи вирішення цих конфліктів.

Ймовірно, серед причин цього можна назвати активізацію комунікації у соціальних мережах, публічність конфліктів, які мають писемну фіксацію, що надає можливість спостерігати, вивчати їх та створювати певні типології, класифікації з актуальних проблем, що спричиняють появу

цих конфліктів. Очевидно, що застосування спеціальних лінгвістичних знань необхідно й при вирішенні справ, пов'язаних з проявами мовної ненависті і ворожнечі, мовної агресії, словесного хуліганства, лихослів'я, мовного шахрайства, зловживання свободою слова, посягань на добре ім'я, честь, гідність, репутацію, охоронювані законом відомості і таємниці. Усе перераховане стосується саме мовних конфліктів, де головною ознакою є використання мовних засобів, які є чинниками конфліктної комунікації. Дослідження конфліктів лінгвістами раніше зосереджувалося на аналізі засобів, що маркують мову ворожнечі (hate speech), прояви вербальної агресії, як-от: використанні лайливої лексики, інвектив та образливих мовленнєвих інтенцій, що створюють конфліктогенні стратегії комунікантів. Наразі виникла потреба розрізнити такі дослідження від вивчення лінгвістичної проблематики як об'єкту конфлікту. Так, наприклад, реформа українського правопису спричинила багато суперечок, які виникли у соціальних мережах та поширювалися у ЗМІ. Зважаючи на те, що у міру розвитку інформаційного суспільства, поширення інформаційних війн, масштаби окремих конфліктів неухильно зростають, дослідження лінгвістичної тематики конфлікту стає вкрай необхідним.

Причин і ситуацій для виникнення мовних і лінгвістичних конфліктів існує безліч. Проте до найяскравіших варто віднести хоча б такі: соціальні, економічні, політичні, ідеологічні. Будь-яка багатонаціональна країна автоматично потрапляє до категорії «ризиків» виникнення та розвитку лінгвістичних конфліктів.

Існують різні підходи до виділення типів конфліктів. Щодо мовних і лінгвістичних конфліктів, то їх можна розподілити на конфлікти всередині держави та конфлікти міждержавного рівня. У мовному конфлікті можна говорити про існування кількох площин, наприклад, міжетномовної (найвпливовіша; через взаємодію комунікативних культур і особистостей), міжмовної (через взаємодію соціальних стратегій),

внутрішньомовної. Саме мова та мовлення відбивають усі елементи суспільної взаємодії [6]. Це пов'язано з природою мови, комунікативними та соціально-семіотичними функціями, а також структурою. Проте локальні конфлікти відбивають глобальні тренди конфліктогенності навіть у мовній сфері.

Стосовно українського виміру глобальних лінгвістичних конфліктів ми пропонуємо таку типологію, яка охоплює найбільш актуальні проблеми, обговорення яких викликає суперечки в суспільстві.

1. Орфографічні конфлікти, які проходять під гаслом *Пиши правильно!* Звичайно, що цей український тренд реалізує американську модель, відому під назвою «граммар наці» (grammar Nazi) — сленгове, назва людей, які в спілкуванні (особливо в інтернет-спілкуванні) постійно чіпляються до правильності мови співрозмовника [3; 9].

2. Орфоепічні конфлікти. Одна сторона конфлікту вимагає від співрозмовника дотримуватися правил правильної вимови слів: *Вимовляй правильно!* Перш за все це стосується помилок у наголосі та акценту комунікантів.

3. Лінгвостилістичні конфлікти проходять під гаслом *Говори правильно!* та стосуються людей, які використовують сленг, жаргон, просторіччя тощо. Мовлення таких людей осміюється, стає об'єктом насмішок, образ, пародіювання. Звичайно, що перш за все це стосується українців, які розмовляють суржиком.

4. Лінгвокультурологічні конфлікти спричинені вимогами дотримуватися правил мовленнєвого етикету: формул звертання, привітання, подяки тощо. Гасло — *Поважай співрозмовника!*

5. Лінгвоаксіологічні конфлікти пов'язані з американським трендом політкоректності мови і мовлення. Гасло — *Не ображай!* Звичайно, що головною вимогою є повага до представників інших етносів, культур, меншин, гендерна рівність тощо. У зв'язку з цим

впроваджують корекцію мови, як-от: введення у вокабуляр фемінітивів, заборона на певні слова та вирази, які вважаються образливими. Проте, можливо, що причиною пропагування політкоректності є небажання політиків, громадських діячів і комерційних організацій втратити частину свого електорату або клієнтури внаслідок вживання некоректних виразів.

б. Лінгвоідеологічні конфлікти, що пов'язані з мовною політикою країни. Гасло — *Говори українською!* Звернення до громадян України вивчати, поважати, розмовляти українською мовою.

Отже, лінгвістичні конфлікти є гібридними, бо містять багато складників та зумовлені різними причинами, але тісно пов'язаними між собою. На відміну від мовних конфліктів, де саме мовні засоби є причиною ескалації конфлікту та проявів агресії, в лінгвістичних конфліктах ми маємо справу з суперечкою, об'єктом якої постають лінгвістичні проблеми, як-от: фемінітиви, правопис, вибір мови спілкування, вимова тощо. Нейтралізувати такі конфлікти можливо за допомогою як продуманої мовної політики так і узгодженні дій щодо примирення всіх сторін, пошуків консенсусу, бо саме такі методи є спільними для всіх різновидів конфліктів.

Література:

1. Альбота С. Лінгвістична конфліктна ситуація: термін, інтерпретація та аналіз. *Проблеми української термінології* : зб. наук. праць XVI міжнар. наук. конф. (м. Львів, 1-3 жовт. 2020 р.) Львів, 2020. С 142 -146.
2. Білоконенко Л. А. Проблематика конфліктології в сучасному мовознавстві. *Філологічні студії*. 2010. Вип. 4. URL: <http://journal.kdpu.edu.ua/filstd/article/viewFile/718/659>
3. Граммар наці: 18 ресурсів для збагачення української мови URL: <https://lviv.com/urban/hgrammar-natsi-18-resursiv-dlia-zbahachennia-ukrainskoi-movy/>

4. Ковальова Т. В. Мовні конфлікти як об'єкт державного регулювання. *Теорія та практика державного управління*. 2010. Вип. 1. С. 302–309.
5. Кондрашкина Е. А. Языковые конфликты и их последствия в современном мире. *Альманах современной науки и образования. Грамота*. Тамб., 2016. № 2. С. 65–68.
6. Панасенко Г.С. Динаміка мовних конфліктів у ХХІ столітті. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. Вип. 8 (2018). URL: <https://periodicals.karazin.ua/irtb/issue/view/804>
7. Пантелеева И. А. Глобалистическая картина мира: универсальный язык — миф или реальность? *Интеллект. Особистість. Цивілізація* : темат. зб. наук. пр. із соц.-філос. пробл. / голов. ред. О. О. Шубін. Донецьк : Дон. НУЕТ, 2007. Вип. 5. С. 118–125.
8. Саплін Ю. Мовні конфлікти і гармонізація суспільства. *Матеріали наук. конференції*. 28-29 травня. 2001. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2002. 222 с.
9. Федоришин О. Б. Вплив глобалізації та світових інтеграційних процесів на мову хорватських масмеді. *Слов'янський збірник*. Одеса : Астропринт, 2008. Вип. XIII. С. 156–165.
10. Хто такі граммар–наці (Grammar-Nazi). URL: <https://genomukr.ru/rizne/24618-hto-taki-grammar-naci-grammar-nazi.html>